

Žaneta Ulozevičiūtė*

Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija

Lietuvos dalyvavimas tarptautinėse taikos operacijose: narystės NATO ir ES iššūkiai

2004 metais Lietuva atšventė ne tik savo įstojimą į Šiaurės Atlanto sutarties organizaciją (NATO) bei Europos Sąjungą (ES), bet ir dešimties metų dalyvavimo tarptautinėse taikos operacijose sukaktį. NATO praėjusį dešimtmetį tapo viena svarbiausių veikėjų sprendžiant konfliktus ir krizes Europoje, tad aktyvus Lietuvos dalyvavimas Aljanso operacijose prisidėjo ir prie narystės siekio. Tačiau sprendžiant tarptautinius konfliktus Europoje ir pasaulyje dalyvauja ne tik NATO, bet ir kitos tarptautinės organizacijos, savo krizių valdymo pajėgas kuria ir ES. Straipsnyje tiriama, su kokiais iššūkiais ir problemomis Lietuva gali susidurti, kai jau kaip visavertė NATO ir ES narė vykdys savo tarptautinę karinio dalyvavimo politiką. Apžvelgus tarptautinių taikos operacijų plėtrą po šaltojo karo bei NATO ir ES konfliktų, taip pat krizių valdymo politikos raidą, daroma išvada, kad didžiausi iššūkiai Lietuvai kyla dėl karinių taikos palaikymo aspektų bei potencialios NATO ir ES konkurencijos.

Išvadas

2004 metai Lietuvos užsienio ir saugumo politikai tapo ištis istoriniai – ji sėkmingai įveikė kelią savo užsibrėžtų valstybinių tikslų link ir prisijungė prie Šiaurės Atlanto sutarties organizacijos (NATO) bei Europos Sąjungos (ES), turinčių padėti užtikrinti šalies saugumą, įtvirtinti Lietuvos vietą pasaulio žemėlapyje bei sukurti prielaidas šaliai klestėti. Su šiais svarbiais pokyčiais glaudžiai susijusi ir dar viena Lietuvos minima sukaktis – prieš dešimt metų, 1994 metų rugpjūčio 22 dieną, į pirmąją misiją išvyko Lietuvos kariuomenės taikos palaikymo būrys, dalyvaujantis Jungtinių Tautų (JT) operacijoje Kroatijoje.

2004 metų vasarą šešiose tarptautinėse misijose, vykstančiose Balkanuose, Artimuosiuose Rytuose, Užkaukazėje ir Vidurinėje Azijoje, jau dalyvavo apie 200 Lietuvos karių. Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus, sveikindamas karius dalyvavimo tarptautinėse taikos operacijose dešimtmečio proga, teigė, jog šalies indėlis didinant tarptautinį saugumą ne tik suteikė galimybę stiprinti savo tarptautinį prestižą, padėjo pademonstruoti, kad Lietuva yra patikima Vakarų šalių partnerė, bet ir „neabejotinai pagreitino Lietuvos narystę Šiaurės Atlanto aljanse“¹.

Lietuvių taikdariams yra tekę dalyvauti keliose JT, Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos (ESBO) taikos misijose Balkanuose ir Užkaukazėje. Tačiau praėjusio dešimtmečio viduryje viena svarbiausių veikėjų sprendžiant kon-

* Žaneta Ulozevičiūtė – Lietuvos karo akademijos Politikos mokslų katedros lektorė. Adresas: Šilo g. 5A, 10322 Vilnius, tel. 8-5-2103569, el. paštas zju@takas.lt

¹ BNS, *Prezidentas pasveikino ir apdovanojo tarptautinėse operacijose dalyvaujančius Lietuvos karius*, 2004 m. rugpjūčio 19 d.

fliktus ir krizes Europoje tapo NATO. Nuo tada Lietuvos kariai dalyvavo kone visose NATO taikos palaikymo operacijose, o nuo 1999 metų ES pradėjus kurti savo reagavimo pajėgas, pasižadėjo prisidėti ir prie Sąjungos taikos iniciatyvų.

Lietuva, skelbianti, jog yra pasirengusi būti ne tik saugumo „vartotoja“, bet ir jo „teikėja“, turėtų būti suinteresuota aktyvinti savo taikdarišką veiklą ir taip stiprinti savo autoritetą NATO. Ir ne tik Aljanse – taip pat ir krizių valdymo karinį dėmenį formuojančioje ES. Pastaruoju metu pasaulyje išryškėjusios grėsmės, tokios kaip terorizmas, masinio naikinimo ginklų plėtra, etninių, ekonominių ar socialinių problemų skatinamas kai kurių regionų nestabilumas, neleidžia viltis, kad progu, kai tenka spręsti tarptautinio saugumo problemas, sumažėtų.

JAV vadovaujama intervencija į Iraką ir pokarinė saugumo bei stabilumo įtvirtinimo operacija, sulaukusi tvirtos politinės ir karinės Lietuvos paramos, atvirkščiai, liudija, kad tai gali būti ne proga ar pasirinkimo galimybė, o tiek gynybinių/saugumo, tiek politinių interesų lemiama būtinybė. Ar tokios potencialios būtinybės netaps lemtingu išbandymu šalies diplomatijai ir dalyvavimo taikos palaikymo operacijose politikai, mėginančiai plaukti neaišku kaip tvirtai iš NATO ir ES rąstų surištu plaustu? Pagaliau kiek tokiems išmėginimams pasirengusios ribotos finansinius bei administracinius išteklius turinčios ir naują reformą išgyvenančios Lietuvos karinės pajėgos, iki šiol mėginančios prisitaikyti prie po šaltojo karo išaugusio karinių instrumentų poreikio bei tarptautinių karinių operacijų plėtros.

1. Taikos operacijų plėtra po šaltojo karo

Po šaltojo karo, išnykus įtampai tarp dviejų priešiškų blokų ir gerokai padaugėjus intensyvių lokalinių konfliktų, jiems malšinti ir spręsti daug dažniau imtos naudoti taikos palaikymo pajėgos. Tačiau padidėjo ne tik taikos operacijų mastas, reikšmingai pasikeitė ir jų esmė, pačių karinių pajėgų panaudojimo sprendžiant konfliktus būdai.

Taikos palaikymo koncepciją 1956 metais sukūrė Kanados ministras pirmininkas Lesteris B. Pearsonas, pasiūlęs sprendžiant Sueco kanalo krizę įsikišusių šalių pajėgas pakeisti Jungtinių Tautų kariniu kontingentu². Šaltojo karo metais taikos palaikymas pirmiausia buvo siejamas su nedidelių, lengvai ginkluotų pajėgų dislokavimu konflikto zonoje, kur jos turėjo atskirti kariaujančias šalis. Tokios vadinamosios pirmosios kartos taikos palaikymo metodai įsitvirtino kaip alternatyva prievartinėms JT Saugumo Tarybos priemonėms ir ilgainiui suformavo pagrindinius taikos intervencijų principus. Šios operacijos pirmiausia buvo siejamos su JT, joms vadovavo Saugumo Taryba, o jas kolektyviai savanoriškai finansavo valstybės narės. Taikos palaikymo operacijos galėjo būti rengiamos tik pritariant vietos vyriausybėms ir joms bendradarbiaujant. Tokios operacijos turėjo politiniu ir kariniu požiūriu būti neutralios, be to, jose dalyvaujančios karinės pajėgos galėjo panaudoti jėgą tik apsiginti³.

² Duffey T., „United Nations Peace-keeping in the Post-Cold War Era“ in Jones C., Kennedy-Pipe C. eds., *International Security in a global Age: Securing the Twenty-first Century*, London: Frank Cass, 2000, p.120.

³ *Ibidem*, p.121.

Tačiau po šaltojo karo vis labiau aiškėjo, kad tokia taikos palaikymo samprata nebuvo veiksminga, nes esmingai pasikeitė pačių tarptautinių konfliktų pobūdis. Jų pagrindą neretai sudarė etniniai nesutarimai, o tai lėmė didelę potencialią jų „sprogstamąją galią“, konflikte priešiškos šalys dažnai būdavo ne valstybių kariuomenės, o sukarintos pajėgos ar civilinės ginkluotos formuotės, kurių vidaus drausmė paprastai nėra griežta, todėl jos sunkiai kontroliuojamos ir gali būti neprognozuojamos. Dažnai tokių konfliktų aukomis ar taikniais tapdavo civiliai asmenys; konfliktai galėjo priversti savo namus palikti daugybę žmonių bei sukelti pabėgėlių į užsienį bangą. Neretai konflikto metu įvykdavo ir šalies ar regiono politinės sistemos griūtis, dėl kurios susidarydavo valdžios „vakuumas“⁴.

Pasikeitė ir konfliktus sprendžiantys veikėjai – juose nemažas vaidmuo gali tekti nevyriausybinėms organizacijoms, nemažai šalių po šaltojo karo ėmėsi vienašalių taikos operacijų. Anksčiau taikos palaikymo politikoje dominavusias Jungtines Tautas ėmė stelbti regioninio saugumo organizacijos ar norinčių veikti šalių koalicijos. Pastebimi ir taikos operacijų pagrindimo, motyvacijos pokyčiai – ankstesnį grėsmės tarptautiniam saugumui motyvą pradėta daug plačiau traktuoti – grėsmė imta vadinti ir humanitarines katastrofas, ir masinius žmogaus teisių pažeidimus ar ankstesnių kariaujančių šalių saugumo susitarimų nesilaikymo atvejus⁵.

Taip konfliktai tapo labai sudėtingi, daugiadimensiniai, o tai lėmė kitokį požiūrį ir į patį konfliktų sprendimą. Jis galėjo apimti įvairiausias priemones – nuo prevencinio dislokavimo bei diplomatijos iki karinių pajėgų panaudojimo įvairioms užduotims atlikti: tiek humanitarinei pagalbai tiekti, tiek kariaujančioms šalims atskirti, tiek politinei valdžiai atkurti⁶. Tai vertė keisti ir tradicinius taikos palaikymo mechanizmus. Pradėta kalbėti apie antrosios ir net trečiosios kartos taikos palaikymo operacijas.

Antrosios kartos taikos palaikymas prasidėjo, kai taikos operacijų geografija gerokai išsiplėtė, taip pat padidėjo konfliktų tarptautinis poveikis. Tokiose misijose dar buvo siekiama laikytis nešališkumo bei gauti konflikto šalių pritarimą, tačiau taikos palaikymo pajėgoms buvo priskiriamos daug platesnės nei anksčiau funkcijos. Neretai jų veiksmų tikslas buvo ne tik išlaikyti esamą padėtį, bet ir aktyviai dalyvauti sprendžiant konfliktą taikiomis priemonėmis. Jėgą jos galėjo panaudoti jau ne tik apsiginti, bet ir kam nors apginti, pavyzdžiui, humanitarinės pagalbos vilkstinėms.

Trečiosios kartos taikos palaikymo operacijas, kaip pažymima, tiksliau būtų vadinti taikos įvedimo operacijomis, mat tokios misijos prastai dera su pamatiniais tradicinio bei antrosios kartos taikos palaikymo principais: konflikto šalių sutikimu įsileisti taikdarius, intervencijos nešališkumu bei nuostata nenaudoti jėgos⁷. Tokių priemonių tarptautinė bendrija gali nutarti griebtis, jei į konfliktą įsivėlusios šalys nepritaria taikos palaikymo misijai, tačiau ji yra būtina saugumui užtikrinti platesniu, tarptautiniu, mastu arba, sakykim, suvaldyti nekontroliuojamą humanitarinę situaciją. Pažymėtina, kad taikos įvedimas gali būti derinamas su kitomis „tradiciskesnėmis“ taikos palaikymo priemonėmis, pavyzdžiui, ekonominėmis sankcijomis, ginklų embargu ar humanitarinės pagalbos operacijomis.

⁴ *Ibidem*, p.118.

⁵ *Ibidem*, p.113.

⁶ Lynch D., „New thinking in conflict management“ in Cottey A., Averre D. eds., *New Security Challenges in Postcommunist Europe: Securing Europe's East*, Manchester: Manchester UP, 2002, p.112.

⁷ *Ibidem*, p.121.

1 lentelė. Tarptautinės taikos operacijos

	Apibrėžimas	Karta
JT	<p>Taikos operacijos (angl. <i>peace operations</i>) – operacijos, kurios apima prevencinio dislokavimo, taikos palaikymo (angl. <i>peace keeping</i>), taikos įvedimo (angl. <i>peace enforcement</i>) operacijas; diplomatinis veiksmas: prevencinė diplomatija, taikos kūrimą (angl. <i>making</i>), įtvirtinimą (angl. <i>building</i>), humanitarinę pagalbą, pagalbą rinkimų metu ir t.t.</p> <p>Taikos palaikymas (angl. <i>peace keeping</i>) – politiniai-kariniai veiksmai, skirti konfliktui kontroliuoti, esant Jungtinių Tautų atstovams (tiek civiliams, tiek kariškiams) konflikto vietoje, vykdamt arba stebint susitarimų (paliaubos, demobilizavimas, kt.) įgyvendinimą, sprendimą ir/arba apsaugoti humanitarinę pagalbą teikiančias organizacijas. Operacijos vykdomos sutarus visoms konflikto pusėms.</p> <p>Taikos įvedimas (angl. <i>peace enforcement</i>) – vadovaujantis JT Chartijos VII straipsniu atliekami veiksmai, kuriems būdingas karinės jėgos naudojimas, skirti palaikyti arba atkurti tarptautinei taikai ir saugumui situacijose, kuriose JT Saugumo Taryba nustatė esant grėsmę taikai, taikos ar tarptautinės teisės pažeidimą. Operacijos iš esmės yra prievartinės ir gali būti vykdomos tuomet, kai susitarimo tarp konfliktuojančių pusių nėra pasiekta arba abejojama pastektu susitarimu. Jų paskirtis – palaikyti arba iš naujo atkurti taiką, įgyvendinti mandate nurodytas sąlygas.</p> <p>Taikos įtvirtinimas (angl. <i>peace building</i>) – veiksmai konfliktui pasibaigus – tai visų pirma reiškia identifikavimą ir palaikymą priemonių ir struktūrų, reikalingų taikai tarp buvusių priešų sutvirtinti ir pasitvirtinti atkurti. Pagrindinis tikslas – išvengti konflikto pasikartojimo, dažnai tai apima rinkimų organizavimą, civilinės infrastruktūros ir institucijų atkūrimą, ekonomikos atgaivinimą.</p>	II III
NATO	<p>Atsako į krizes operacijos (angl. <i>crises response operations</i>) – NATO vykdomos ne Šiaurės Atlanto sutarties 5-ojo straipsnio operacijos, apimančios paramos civilinei valdžiai teikimą, humanitarines, sankcijų/embargo įgyvendinimo bei taikos rėmimo operacijas.</p> <p>Taikos rėmimo operacijos (angl. <i>peace support operations</i>) – NATO vykdomos operacijos, apimančios konfliktų prevenciją, taikos kūrimo, taikos palaikymo, taikos įvedimo ir taikos įtvirtinimo operacijas.</p>	II, III
ES	<p>Petersbergo užduotys (angl. <i>Petersberg tasks</i>) – Europos Sąjungos vykdomos humanitarinės ir gelbėjimo misijos, taikos palaikymo (angl. <i>peace keeping</i>) užduotys bei kovinių pajėgų užduotys valdant krizes, įskaitant taikos kūrimą (angl. <i>peace making</i>).</p>	II, III

Šaltiniai: KAM, *Tarptautinės operacijos (apibrėžimai)*, <http://www.kam.lt/index.php?ItemId=21773#apibrėžimai>, 2004 09 11. Lutz R.A., *Military Capabilities for a European Defence*, Copenhagen: DUPI, 2001.

Taikos palaikymo operacijų transformaciją atspindi ir Lietuvos krašto apsaugos ministerijos pateikiami bendri šiuolaikinių taikos operacijų apibrėžimai (žr. 1 lentelę). Taikos palaikymo operacijos apibrėžimas pateikiamas jau gerokai platesnis, numatantis ne vien konflikto šalių atskyrimą, – aiškiai pabrėžiamas prievartinis taikos įvedimo pobūdis, o taikos įtvirtinimo operacijos apibrėžimas apibūdina sprendžiant tarptautinius konfliktus išryškėjusį naują taikdariškų pajėgų vaidmenį po konflikto susiklosčiusioje situacijoje. Kartu apibrėžimai puikiai iliustruoja, kokios įvairios užduotys gali tekti konfliktų ar krizių valdymo procese dalyvaujančioms karinėms pajėgoms ir kokios „daugiašalės, kompleksinės, daugianacionalinės bei daugiakultūrės“⁸ po šaltojo karo tapo taikos operacijos.

Taikdarystės misiją derinant su prevencine diplomatija, humanitariniais bei politiniais tikslais, didelę reikšmę šiose misijose pradėjo įgauti civilinis komponentas – ar tai būtų civilinės policijos pajėgos, ar nevyriausybinių organizacijų darbuotojai, ar konfliktą sprendžiant dalyvaujančių tarptautinių organizacijų atstovai. Tad, viena vertus, taikos palaikymo operacijose dalyvaujantiems kariškiams teko prisitaikyti prie svarbesnio civilių pareigūnų vaidmens karinėse misijose ir būtino glaudesnio šių dviejų komponentų bendradarbiavimo. Kita vertus, karinės jėgos naudojimo taikai palaikyti koncepcijose vis labiau ėmė dominuoti kariniai principai bei karinių poreikių klausimai⁹. Kariniu požiūriu operacijos darėsi vis sudėtingesnės, neretai vyko labai priešiškoje svetimoje aplinkoje, jose imta naudoti įvairesnes kariavimo priemonės, pasitelkiant ir oro ar jūrų pajėgas. Tokios taikos operacijos, ypač taikos įtvirtinimo, priartėjo prie plataus masto karinės-politinės operacijos, tik per žingsnį neperaugančios į karą (teisine prasme).

Ne vienas reikšmingas šios taikos operacijų transformacijos aspektas atsiskleidė sprendžiant Europoje po šaltojo karo kilusius konfliktus, ypač Balkanuose. Čia atsiskleidė ir nauji tokių regioninių organizacijų kaip NATO ir ES vaidmenys, o su šiomis organizacijomis savo taikos misijas ėmė vykdyti ir Lietuva.

⁸ Duffey, (note 2) p, 123.

⁹ Lynch, (note 6) p, 120.

2 lentelė. Lietuvos indėlis į tarptautines taikos operacijas

Operacija	Pajėgos	Užduotys
1994 08– 1996 02	Kroatija , Jungtinių Tautų vadovaujama operacija UNPROFOR. Dalyvavo maždaug 90 Lietuvos karių.	Padėti palaikyti viešąją tvarką, patruliuoti atsakomybės rajone, budėti kontrolės postuose, teikti pagalbą humanitarinėms organizacijoms, saugoti objektus.
Nuo 1996	Bosnija ir Hercegovina , NATO vadovaujama taikos stabilizavimo operacija SFOR. Iki 2003 m. vasario mėnesio (kai Baltijos šalių karinis kontingentas BALTSQN buvo perkeltas į Kosovą) tarnybą atliko apie 700 Lietuvos karių. Dabar dalyvauja štabo karininkas.	Padėti palaikyti viešąją tvarką, patruliuoti atsakomybės rajone, budėti kontrolės postuose, teikti pagalbą humanitarinėms organizacijoms, saugoti objektus.
1998 12– 1999 03	Kosovas (Serbija ir Juodkalnija, buvusioji Jugoslavija) , operacija Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos misijoje Kosove (angl. OSCE Kosovo Verification Mission). Dalyvavo 3 karininkai.	Tikrinti, kaip tuometinė Jugoslavijos Federacinė Respublika vykde savo išpareigojimus sureguliuoti konfliktą Kosovo provincijoje.
1999 05– 1999 09	Albanija , NATO humanitarinė operacija „Allied Harbour“. Dalyvavo 10 karių.	Teikti medicinos pagalbą vietos gyventojams.
Nuo 1999	Kosovas (Serbija ir Juodkalnija) , tarptautinė NATO vadovaujama taikos operacija „Joint Guardian“. Lenkijos ir Ukrainos bataliono sudėtyje tarnauja Savanorių pajėgų būrys, Danijos bataliono sudėtyje veikia Baltijos šalių eskadronas BALTSQN, į kurią Lietuva, Latvija ir Estija pakaitomis siunčia kuopą. 2003 04–10 misijoje dalyvavo karo medikas ir jo padėjėjas. Misijoje Kosove yra dalyvavę apie 350 Lietuvos karių.	Padėti palaikyti viešąją tvarką, patruliuoti atsakomybės rajone, budėti kontrolės postuose, teikti pagalbą humanitarinėms organizacijoms, saugoti objektus.
Nuo 2000	Gruzija , Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos (ESBO) Gruzijos ir Rusijos Federacijos pasienio stebėjimo misija. Šioje misijoje jau dalyvavo 5 karininkai.	Stebėti judėjimą per Gruzijos ir Rusijos Federacijos sieną.

Operacija	Pajėgos	Užduotys
2001 03– 2003 07	Bosnija ir Hercegovina , NATO vadovaujama operacijų Bosnijoje ir Hercegovinoje bei Kosovo provincijoje (Serbija ir Juodkalnija) aprūpinimo operacija. Karinėje oro bazėje Neapolyje (Italija) buvo dislokuotas Lietuvos lėktuvas. Lietuvos karo aviatoriai atliko per tūkstančių skrydžių, perskraidino daugiau nei 13 tūkst. keleivių ir daugiau nei 360 tonų krovinių.	Keleivių ir krovinių gabenimas.
Nuo 2002 10	Afganistanas , Eurokorpuso vadovaujama tarptautinė taikos operacija. Tarptautinių saugumo paramos pajėgų ISAF (angl. <i>International Security Assistance Force</i>) sudėtyje tarnavo jau 6 Lietuvos karo medikai. Karo lauko ligoninėje su jais dirba logistai bei krovos specialistai.	Medicinos pagalba civiliams gyventojams ir kariškiams.
Nuo 2002 11	Afganistanas , JAV vadovaujama tarptautinė operacija „Tvirta taika“ (angl. <i>Enduring Freedom</i>). Nuo 2004 m. balandžio mėnesio tamauja trečiasis Lietuvos karių eskadronas – specialiujų pajėgų kariai ir karo medikai.	Specialiosios žvalgybos užduotys.
Nuo 2003 04	Buvusioji Jugoslavijos Respublika Makedonija , Europos Sąjungos pajėgų operacija CONCORDIA. Dalyvauja 1 štabo karininkas.	Štabo karininkai
Nuo 2003 04	Irakas , JAV vadovaujama karinė operacija. Lietuvos kariai dirba koalicijos partnerių štabe Bagdade, Didžiosios Britanijos vadovaujamos daigianacionalinės divizijos štabe, Lenkijos vadovaujamos daigianacionalinės divizijos štabe. Britanijos ir Lenkijos vadovaujamos divizijose tarnauja po Lietuvos karių būrį. Irake dirbo 8 logistikos specialistai ir 4 karo medikai.	Komunikacijos objektu, svarbių infrastruktūros įrenginių, įstaigų apsauga, viešosios tvarkos palaikymas, parama humanitarinę pagalbą teikiančioms organizacijoms. Patuliavimas gatvėse kartu su Irako policija, parama rengiant Irako policiją.

Šaltinis: KAM, *Lietuvos kariuomenė tarptautinėse operacijose*, <http://www.kam.lt/index.php?ItemId=21773#Lietuvos>,
2004 09 11.

2. NATO ir ES taikos palaikymo iniciatyvos ir Lietuva

Po šaltojo karo Europoje kilę konfliktai išryškino saugumo nedalomumo principą bei paskatino pagrindinius regiono veikėjus ieškoti naujų jo užtikrinimo formų. 1991 metais savo naujoje Strateginėje koncepcijoje NATO numatė, kad turi imtis priemonių, kurios padėtų spręsti jos narių saugumą veikiančias krizes, ir, jei reikia, pradėti atsakomąsias operacijas¹⁰. Kaip rodo apibrėžimas (žr. 1 lentelę), tai yra į kolektyvinės gynybos (Šiaurės Atlanto sutarties 5 straipsnis) sąvoką nepatenkančios įvairios priemonės, įskaitant taikos rėmimo operacijas, kurios savo ruožtu apima visų kartų taikos palaikymo misijas. ES 1992 metų Maastrichto sutartyje taip pat nutarė formuoti bendrą užsienio ir saugumo politiką (BUSP). Tačiau pirmojo išmėginimo ji neišlaikė. ES nesugebėjo pasiekti taikos sprendimo žlungančioje Jugoslavijos Federacijoje įsiplieskusio konflikto metu, nes neturėjo efektyvių krizės valdymo instrumentų.

Kaip paaiškėjo, su etniniu pagrindu kilusiais konfliktais kovoti nebuvo visiškai pasirengusi ir pagrindinė taikos operacijų pasaulyje vykdytoja – Jungtinės Tautos. NATO parėmė JT įvairiomis priemonėmis, padėdama užtikrinti Jugoslavijos respublikoms paskelbtas ekonomines sankcijas, ginklų embargą bei prižiūrėdama neskraidymo zonas. Nemažai NATO narių nusiuntė savo karius į JT taikos pajėgas UNPROFOR. Padėdama vienos iš NATO sąjungininkių, Danijos, joms savo būrį skyrė ir Lietuva.

Tačiau šių veiksmų nepakako konfliktui Bosnijoje nutraukti. 1995 metų vasarą NATO pritarė karinei intervencijai JT taikos pastangoms paremti, įskaitant dvi savaites trukusią oro smūgių kampaniją. Po pasirašyto Deitono taikos susitarimo remdamasi JT Saugumo Tarybos suteiktu mandatu NATO pradėjo pirmąją „ne 5-ojo straipsnio“ operaciją kariniams Deitono susitarimo aspektams įgyvendinti¹¹.

1994 metais NATO pradėjo programą „Partnerystė taikos labui“ (angl. *Partnership for Peace*, PfP), padėjusią Aljansui stiprinti karinius santykius su buvusiomis komunistinėmis priešininėmis bei sudaryti prielaidas imtis bendrų veiksmų siekiant užtikrinti Europos saugumą. Programoje numatytos priemonės ne tik skatino šalis dalyvauti jungtinėse taikos operacijose – pageidaujantiems šalims tai suteikė ir galimybę priartėti prie siekiamos narystės Aljanse. Jau įsteigdama programą, o vėliau, 1997 metais, nutardama ją stiprinti, NATO aiškiai parodė, kad skiria ypatingą dėmesį šalių kandidačių realiam bei potencialiam dalyvavimui taikos misijose.

Intensyvūs konfliktai ir juos lydintis nestabilumas, nekontroliuojamas organizuotas nusikalstamumas, terorizmas, prekyba ginklais, narkotikais ar žmonėmis, su pabėgėliais susijusios humanitarinės problemos išryškėjo kaip svarbiausios grėsmės sunkiai prognozuojamame šiuolaikiniame pasaulyje, konkrečiau – Europoje. Todėl Aljansas, ieškantis naujų formų savo egzistavimui pagrįsti, dalyvavimą sprendžiant konfliktus ėmė vertinti kaip vieną svarbiausių uždavinių.

Praėjusio dešimtmečio viduryje NATO atsiskleidė kaip kone efektyviausia iš esamų struktūrų, gebančia spręsti dažnai karinio įsikišimo reikalaujančius konfliktus. Tai įrodė ir jos sprendimas 1999 metais be atskiro JT mandato karinėmis priemonėmis įsikišti į krizę Jugoslavijoje, Kosovo provincijoje, taip pat tolesnė misija

¹⁰ NATO, *Crisis management: How did policy evolve?*, http://www.nato.int/issues/crisis_management/evolution.htm, 2004 09 09.

¹¹ *Ibidem*.

buvusioje Jugoslavijos respublikoje – Makedonijoje. 1999 metų Strateginėje koncepcijoje NATO įtvirtino savo vaidmenį sprendžiant krizes Europoje, o 2001 metų rugsėjo 11-osios teroro išpuoliai prieš Jungtines Valstijas bei išryškėjusi pasaulinė terorizmo grėsmė paskatino diskusijas apie galimą NATO vaidmenį sprendžiant taikos problemas ir už Europos ribų. Nuo 2003 metų Aljanso veiklos geografija išsiplėtė ne tik pareigūnų ir politikų kalbose.

2003 metų rugpjūtį Afganistane NATO perėmė vadovavimą JT paskirtoms Tarptautinėms saugumo paramos pajėgoms (ISAF), kurios užtikrino saugumą sostinėje Kabule bei dar keliose šalies provincijose, be to, joms teko atsakomybė už saugumą 2004 metų rudenį vykusių istorinių prezidento rinkimų metu¹². Nors NATO, kaip Aljansas, nedalyvavo JAV vadovaujamoje karinėje intervencijoje į Iraką, ji teikia pagalbą savo sąjungininkei Lenkijai, kuri Vidurio Irake vadovauja daugiašaliam kontingentui, atsakingam už saugumo užtikrinimą pokario šalyje. 2004 metų birželio pabaigoje sugražinus suverenitetą pereinamojo laikotarpio Irako vyriausybei, Aljansas jos prašymu Irake pradėjo mokymo bei kitokios techninės paramos misiją.

Tačiau dar konfliktai Balkanuose labai aiškiai parodė, kad, nepaisant karinių struktūrų bei šalių kariuomenių pertvarkos po šaltojo karo, daugelis NATO sąjungininkių Europos valstybių neturi pakankamai karinių pajėgumų, kurie reikalingi Aljanso narių saugumui dabarties realiomis sąlygomis užtikrinti. Nukrypęs dėmesys į Europos gynybos sistemų būklę paskatino ir Europos Sąjungos nares sugrįžti prie stringančios bendros užsienio ir saugumo politikos.

Kadangi tapo aišku, kad didelę ekonominę bei politinę galią turintis blokas negali tikėtis visaverčio tarptautinio autoriteto, jei savo diplomatinėms iniciatyvoms paremti neturės intervencinių pajėgumų, ES BUSP kontekste pradėjo formuoti ir bendrą saugumo bei gynybos politiką. 1999 metų gruodį Helsinkyje ES viršūnių taryba nutarė kurti autonomiškus institucinius ir karinius pajėgumus, kurie leistų ES savarankiškai planuoti ir vykdyti karines krizių valdymo operacijas, kai jose nedalyvauja NATO. ES valstybių ir vyriausybių vadovai užsibrėžė tikslą iki 2003 metų pasiruošti per 60 dienų dislokuoti 60 tūkst. greitojo reagavimo pajėgas, kurioms, siekiant pašalinti bet kokius JAV ar kitų NATO sąjungininkių būgštavimus dėl kolektyvinės gynybos bei NATO ir ES karinio dėmens dubliavimosi, buvo skirtos vykdyti vadinamosios Petersbergo užduotys, pirmiausia siejamos su taikos palaikymo ir humanitarinėmis bei gelbėjimo misijomis.

Tačiau Europos šalys neskuba vykdyti gynybos reformų ar didinti išlaidų kariinėms reikmėms, todėl stiprinant Europos gynybinius pajėgumus susiduriama su nemažai problemų, ES greitojo reagavimo pajėgų plėtra vyksta gana lėtai. Kai kurias problemas išsprendė 2003 metais po ne vienus metus trukusių derybų ir ginčų galiausiai pasirašytas NATO ir ES susitarimas dėl galimybės naudotis Aljanso karinėmis priemonėmis, jei ES nutartų imtis veiksmų konflikte, kuriame NATO nedalyvautų. Jis atvėrė ES kelią pradėti savo pirmąją taikos misiją, kai 2003 metų kovą 350 karių Makedonijoje pakeitė čia tarnavusias NATO pajėgas, o 2004 metų gruodžio pradžioje ES perėmė vadovavimą NATO taikos misijai Bosnijoje ir Hercegovinoje¹³.

¹² Hillier R., „Great Expectations“, *NATO Review* 2, 2004, <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue2/english/analysis2.html>, 2004 09 09.

¹³ EU, *Activities of the European Union: Foreign and Security Policy*, http://europa.eu.int/pol/cfsp/overview_en.htm, 2004 09 09. BNS, *ES iš NATO perėmė taikos palaikymo misiją Bosnijoje*, 2004 m. gruodžio 2 d.

Lietuva nuo savo pirmosios misijos Kroatijoje, JT pajėgose UNPROFOR, aktyviai pradėjo dalyvauti taikos operacijose Europoje, siekdama parodyti savo pasiryžimą prisidėti prie žemyno saugumo užtikrinimo. Nedidelei, neseniai nepriklausomybę atgavusiai šaliai tai buvo būdas įtvirtinti savo vietą tarptautinėje politikoje, sustiprinti diplomatinę autoritetą, o kartu ir galimybė patvirtinti savo pasiryžimą vykdyti būsimus NATO įsipareigojimus.

Tuo metu strateginiame diskurse vis labiau įsitvirtino nuostata, kad Lietuvos nepriklausomybė ir saugumas nūdienos pasaulyje negali būti užtikrintas vien ginant savo teritoriją, nes naujoms grėsmėms kelią neretai tenka užkirsti toli nuo šalies sienų. Jau 1996 metais priimtame Nacionalinio saugumo pagrindų įstatyme pabrėžiama, kad regioninis ir globalinis stabilumas yra svarbus Lietuvos interesas, todėl ji yra pasirengusi prisidėti prie jo stiprinimo. 2002 metų Nacionalinio saugumo strategijoje globalinis ir regioninis saugumas vadinamas svarbiausiu valstybės interesu. Pagrindine priemone Lietuvos saugumui užtikrinti vadinama integracija į NATO, o neatsiejama jos dalis yra dalyvavimas konfliktų prevencijos ir krizių valdymo operacijose¹⁴.

Lietuvos dalyvavimo tarptautinėse taikos operacijose geografija gana plati (žr. 2 lentelę). Su JT, ESBO, NATO ir neseniai ES misijomis Lietuvos kariai dalyvavo sprendžiant konfliktus Balkanuose. Lietuvos atstovai prisidėjo ir prie ESBO taikos misijų Užkaukazėje, ir prie tarptautinių pastangų įtvirtinant taiką Artimuosiuose Rytuose bei Vidurinėje Azijoje – lietuvių kariai tarnauja Afganistane veikiančiose ISAF pajėgose, o Irake jie padeda JAV vadovaujamai koalicijai užtikrinti stabilumą ir demokratinę tvarką po to, kai buvo nuverstas Saddamo Husseino režimas.

Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad nuo dalyvavimo tarptautinėse misijose pradžios, t. y. per dešimtmetį, Lietuvos indėlis gerokai padidėjo, jei atsižvelgsime į šalies gyventojų skaičių. Be to, pajėgoms tenka dalyvauti įvairaus sudėtingumo, kartais – labai priešiškoje aplinkoje vykstančiose misijose. Gerokai išsiplėtė ir jų specializacija – į misijas dabar siunčiami ne tik įprasti pėstininkai, bet ir specialiųjų pajėgų kariai, karo medikai, logistai.

3. Iššūkiai kariuomenei ir diplomatinės dilemos

Orientuojantis į vis aktyvesnį ir įvairesnį šalies dalyvavimą misijose už valstybės ribų po įstojimo į NATO ir ES Lietuvoje imta formuoti nedidelę, mobilią, ekspedicinėms operacijoms pasirengusią ir aprūpintą kariuomenę, kartu atsisakant į teritorinę gynybą orientuotų masyvių struktūrų.

Vietoje anksčiau planuotų trijų brigadų Lietuva iki 2008 metų ketina suformuoti vieną reagavimo brigadą. Ją sudarytų vadavietė, paramos ir kovos kuopos, du mechanizuotieji pėstininkų batalionai, du motorizuotieji pėstininkų batalionai ir artilerijos batalionas¹⁵. Rengiantis galimam dislokavimui užsienio misijose, Rukloje formuojamas pėstininkų batalionas, galintis vykdyti specialiosios paskirties operacijas, inžinerines bei karo medikų užduotis. Kariuomenės lankstumui užtikrinti formuojama ir atitinkama jos struktūra. Pagal Seimo patvirtintą kariuomenės struktūrą iki 2008 metų joje ketinama sustiprinti profesionalų kontingentą (2003 metais pa-

¹⁴ KAM, *Saugumo ir gynybos politika*, <http://www.kam.lt/index.php?ItemId=9673>, 2004 09 09.

¹⁵ Paulauskas K., „The Driving Logic Behind the Defence Reform in Lithuania: Building the Future Military“, *Baltic Defence Review* 1(9), 2003, p.133.

rengti 8 100 karių, 2008 metais – 8 311 karių), gerokai mažinti šauktinių skaičių (per tą patį laikotarpį nuo 4 500 iki 2 000) ir aktyvųjų rezervą (per tą patį laikotarpį nuo 9 000 iki 6 500 karių)¹⁶.

Tokia NATO, ES ar daugianacionalinėms ekspedicinėms ir krizių valdymo misijoms pasirengusi kariuomenė, sudaryta daugiausia iš profesinės tarnybos karių (o ateityje galbūt vien iš jų), nėra pigus pasirinkimas. Nemažai finansinių bei kitokių Lietuvos išteklių pareikalaus ir pati kariuomenės reforma. Tačiau negalima pamiršti, jog nors NATO jau nebėra šaltojo karo laikų gremėzdžiška kovos mašina, organizacija išlieka kolektyvinės gynybos sąjunga. Nuo nepriklausomybės atgavimo priimtinos valstybės gynybos formos ieškojusi Lietuva formuoti į reagavimo misijas orientuotą kariuomenę gali tik todėl, kad gauna kolektyvinės NATO saugumo garantijas. Tačiau, kad popieriuje užfiksuotos garantijos virstų realiomis (kad ir Baltijos oro erdvę ginančių NATO naikintuvų pavidalu), Lietuvai reikia atlikti nemažai darbų, jog ji galėtų priimti Aljanso paramą. Infrastruktūros bei logistikos sistemos tobulinimas taip pat pareikalaus nemažai lėšų. Vienas didžiausių iššūkių Lietuvai bus suderinti skirtingus savo karinius poreikius bei rasti optimalų būdą turimiems palyginti nedideliems ištekliams paskirstyti.

Išteklius taip pat būtina tolygiai paskirstyti, kad kariuomenėje neįsigalėtų diferenciacija, galinti sumažinti jos bendrą efektyvumą. Šiuolaikinėms karinėms pajėgoms keliami itin dideli reikalavimai. Šalies viduje, pavyzdžiui, teroristų išpuolių atveju, jos turi būti pasirengusios bendradarbiauti su civilinėmis struktūromis, policija, o prireikus ir vykti į įvairaus pobūdžio ir sudėtingumo konfliktų prevencijos ar krizių valdymo, gelbėjimo, humanitarines misijas. Po konflikto joms gali tekti stabilumo ir saugumo garanto bei pagalbininko atkuriant politinius procesus vaidmuo nebūtinai draugiškai nusiteikusioje, susiskaldžiusioje visuomenėje. Tokiai kariuomenei reikalingi puikiai ne tik profesiniu požiūriu parengti kariai – jie turi turėti ir lingvistinių gebėjimų, išmanyti viešuosius ryšius bei diplomatiją, tuo pat metu būti pasirengę dirbti taikydami naujausias informacines technologijas bei naudodami moderniausią ginkluotę. Toks universalumas, įvairių sričių aukštos kvalifikacijos reikalaujantis pasirengimas ne iš karto pasiekiamas ir brangiai kainuojantis dalykas. Pastebima, kad buvusių komunistinių Vidurio ir Rytų Europos šalių, taip pat ir Lietuvos, kariuomenėse atsiranda dalinių, kurių pasirengimas, aprūpinimas ir „darbo kokybė“ gerokai skiriasi nuo likusiųjų¹⁷.

Didelėms tarptautinėms operacijoms ir jose dalyvaujantiems kariams rengti skiriamos lėšos iki šiol su kaupu pasiteisindavo – Lietuvos karius ne kartą puikiai įvertino užsienio šalių ir kariuomenių vadovai bei ekspertai, tačiau ilgainiui Lietuvai teks susimąstyti, kaip užkirsti kelią galimam kariuomenės pasidalijimui į pažangiąją, tarptautinės patirties užgrūdintą (veikiausiai profesionalią), ir kokybiškai atsiliekančiąją, užsiėmusią šauktinių rengimu. Tai gali būti gana sudėtinga, nes atsižvelgiant į pasaulio politikos kontekstą neatrodo, jog poreikis dalyvauti tarptautinėse taikos operacijose mažėtų. Atvirkščiai – galima numanyti, jog jis tik dar labiau augs.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Edmunds T., „NATO and its New Members“, *Survival* 3 (45), p.17.

Lietuva savo karių dalyvavimą tarptautinėse operacijose suvokia kaip indėlį į tarptautinį saugumą, o parama NATO ar ES misijose, įskaitant karines, suvokiama „kaip esminė narystės dalis“¹⁸. Tik ką prie NATO ir ES prisijungusiai šaliai tai yra ir būdas stiprinti savo padėtį bei autoritetą šių organizacijų viduje, todėl ji suinteresuota kuo aktyviau dalyvauti įvairiose misijose. Dalyvaudamos sprendžiant tarptautinius konfliktus tiek NATO, tiek ES siekia stiprinti savo tarptautinį autoritetą, tačiau jos taip pat suinteresuotos, kad aktyviai dalyvautų ir naujokės. Be to, Lietuva neapsiriboja vien ES ir NATO, jos kariai dalyvauja ir ESBO misijose, o 2002 metais buvo užmegzti ir glaudesni kariniai ryšiai su JT – Nuolatinės parengties greitojo reagavimo brigadai (SHIRBRIG) Lietuva skyrė aštuonis karo medikus bei du greitosios pagalbos automobilius. JT misijose jie kol kas nedalyvavo. SHIRBRIG yra JT nuolatinės parengties pajėgų sistemos dalis, brigadai priskirti šalių kariniai vienetai, dislokuoti jų teritorijose. Paskelbus misiją, suformuojama karių brigada, kuri siunčiama į taikos palaikymo ir humanitarines operacijas bet kurioje pasaulio vietoje. Brigados reagavimo laikas – nuo 14 iki 30 dienų.

Tačiau Lietuvos ištekliai nėra neriboti. Pavyzdžiui, kaip skelbiama, karo aviatorių misiją NATO vadovaujamų operacijų Bosnijoje ir Hercegovinoje bei Kosovo provincijoje (buvusioje Jugoslavijoje, dabar Serbijoje ir Juodkalnijoje) aprūpinimo operaciją nutarta baigti, kai prireikė padidinti karinį kontingentą Irake¹⁹.

Siekiant plėsti dalyvavimą kurioje nors misijoje, dėl išteklių stokos neišvengiamai tektų atsakyti kitų planų arba jų siaurinti atsižvelgiant į esamas galimybes, arba išsklaidyti turimus pajėgumus, kad jų užtektų daugiau vykdomų operacijų. Tačiau toks dalyvavimas „visur ir su visais“, neįvedant reikšmingesnio indėlio, gali likti nepastebėtas ir neduoti pageidaujamos diplomatinės naudos. Su tokiu paradoksu Lietuvai jau tenka susidurti. Pavyzdžiui, 2003 metų birželį krašto apsaugos ministras Linas Linkevičius pareiškė, kad rekordinis Lietuvos aktyvumas (13 karinių įsipareigojimų ir 7 tarptautinės misijos) reiškia toli gražu ne simbolinį 3,5 mln. gyventojų ir 12 tūkst. karių pajėgas turinčios šalies indėlį į tarptautinį saugumą²⁰. Tačiau 2003 metų balandį RAND korporacijos atstovas Stephenas Larrabee, JAV Senate pateikdamas savo Baltijos šalių narystės NATO vertinimus, nors ir įvertino jų politinę svarbą, gana santūriai atsiliepė apie jų kariuomenių galimybes, o indėlį į kovos su terorizmu operaciją Afganistane pavadino veikiau simboliniu²¹.

Atsižvelgiant į tai, kad iki šiol narystė NATO bei ES Lietuvai buvo tik siekiamas dalykas, užsienio ir saugumo politika buvo orientuojama į kelias užduotis – parodyti, jog ji bus patikima ir veiksmi organizacijų narė, o tuo pačiu metu parengti savo institucijas bei išteklius tam metui, kai narystė taps realybe ir ja bus galima „visu pajėgumu“ naudotis valstybės interesams įgyvendinti. Užsiėmusi pasirengimu narystei euroatlantinėse struktūrose Lietuva nebuvo suformulavusi konkretesnių užsienio ir saugumo politikos kryptių, be to, kad sieks būti pavydinga tarptautinės bendruomenės narė bei prisidėti prie NATO bei ES stiprinimo. Tačiau norint išgauti optimalią diplo-

¹⁸ KAM, *Kodėl dalyvaujame tarptautinėse operacijose?* <http://www.kam.lt/index.php?ItemId=21773#kodėl>, 2004 09 09.

¹⁹ KAM, *Lietuvos kariuomenė tarptautinėse operacijose*, <http://www.kam.lt/index.php?ItemId=21773#Lietuvos>, 2004 09 09.

²⁰ Linkevičius L., „Life After Enlargement“, *Baltic Defence Review* 1(9), 2003, p.106.

²¹ Larrabee S., „The Baltic States and NATO Membership“, Testimony presented to the United States Senate Committee on Foreign Relations in April, 2003, p.3.

matinę naudą iš nedidelių realių Lietuvos išteklių, skirtų NATO ir ES misijoms vykdyti, būtina konkretesnė tarptautinio dalyvavimo politika, savotiška doktrina.

Apsispręsti dėl krypčių, kuriomis Lietuva norėtų nukreipti savo užsienio ir saugumo politiką, atrodo, svarbu ir dėl to, kad NATO ir ES tiek politiniai, tiek „gynybiniai“ santykiai dar toli gražu nėra nusistovėję. Peno JAV ir kai kurių jos sąjungininkių Europoje būgštavimams dėl ES ir NATO konkurencijos suteikia ne tik Europos Sąjungos sutartyje esanti užuomina dėl „galimos kolektyvinės gynybos“, jei taip nuspręstų ES narės²². NATO ir ES gynybinių funkcijų atskyrimas paprastai argumentuojamas tuo, kad ES pajėgoms vykdyti skiriamos tik Petersbergo užduotys daugiausia siejamos su humanitarinėmis ir taikos palaikymo misijomis. Tačiau atidžiau pažvelgus į po 1992 metų Bonoje vykusio VES ministrų susitikimo atsiradusią Petersbergo užduočių sąvoką (žr. 1 lentelę) matyti, jog ji gali būti įvairiai interpretuojama – joje nėra apibrėžiama, ar turimas galvoje antros, o gal ir trečios kartos taikos palaikymas – taikos įtvirtinimas, jei jau numatoma karines pajėgas panaudoti krizėms ir po konfliktų susidariusioms situacijoms sureguliuoti atkuriant taiką. Teigiama, kad taikos kūrimo sąvoka, kuri nėra konkrečiau paaiškinta JT taikos operacijų apibrėžimuose, į Europos Sąjungos sutartį buvo įtraukta pareikalavus atsargios pozicijos besilaikančiai Vokietijai, tačiau čia turėtas galvoje taikos įvedimas – neabejotinai prievartinio pobūdžio veiksmai²³. Bendros konkretesnės nuomonės dėl Petersbergo užduočių traktavimo ES neturi, o jos narių nuomonė šiuo klausimu įvairuoja. Tokių šalių kaip Britanija ar Prancūzija manymu, joms neabejotinai galima būtų priskirti 1999 metų operacijas Kosove ar net 1991 metų karinius veiksmus Persijos įlankoje, kitos šalys linkusios gerokai sumažinti jų mastą.

Panašu, kad realų NATO ir ES gynybos dimensijos santykį gali lemti tik politinis apsisprendimas. Įvertinus anksčiau aprašytą ES vykdomą saugumo ir gynybos politiką neatrodo, kad ES galėtų įgyvendinti kokias nors dideles ambicijas reguliuodama konfliktus. Tačiau pastaruosius kelerius metus paastrėjusi transatlantinė įtampa turi įtakos ir šiai sričiai. JAV politikai nepritariančios Europos šalys, nemanydamos, jog turi pakankamai galimybių pasireikšti NATO, kur dominuoja JAV, savo interesų ir nuomonės raiškai siekia panaudoti Europos užsienio ir saugumo politiką. Jei šių nesutarimų ilgainiui nepavyks išspręsti ar konflikto žarijos rusens, nuolat grasindamos išpliekti visu smarkumu, Lietuva gali susidurti su diplomatine dilema dėl griežto ar bent jau griežtesnio pasirinkimo tarp NATO ir ES. Aiškiai skirdama NATO kaip kolektyvinės gynybos aljansą, o ES – veikiau kaip ekonominę ir politinę, bet ne gynybinę bloką, iki šiol ji kiek įmąnydama to vengė. Su NATO savo saugumo garantijas, o su ES ekonominę gerovę siejančiai Lietuvai tokio pasirinkimo perspektyva būtų visiškai nepageidautina.

Kita vertus, tapusi visateise abiejų organizacijų nare, Lietuva gauna ir galimybę paveikti jų santykius, nors aiškia proamerikietiška pozicija užimančiai šaliai laviavimas tarp pavojingų povandeninių srovių Europos Sąjungoje, kur nemažai svarbių

²² Heisbourg F., *European Defence: Making it Work*, Paris: ISS WEU, 2000, p.6. (Chaillot paper 42).

²³ Ortega M., *Military Intervention and the European Union*, Paris: ISS WEU, 2001, p.106. (Chaillot paper 45).

²⁴ BNS, *Lietuva ruošia indėlių į NATO Reagavimo pajėgas, nesiblaškęs dėl kitų iniciatyvų*, 2004 m. vasario 12 d.

sprendimų priimama daugumos, o ne vienbalsiškumo principu, gali tapti rimtu iššūkiu. Svarbiausias uždavinys būtų realiai įrodyti, kad savo užsienio ir saugumo politiką ji grindžia dviem NATO ir ES poliais, o tam galėtų pasitarnauti kuo aktyvesnis dalyvavimas dabartinėse NATO bei ES taikos misijose ir, kiek įmanoma, labiau suderinti išpareigojimai dėl būsimų operacijų. Panašios strategijos kontūrai ryškėja ir dabartinėje šalies politikoje. 2004 metų vasarį tuometis Lietuvos krašto apsaugos ministras Linas Linkevičius kalbėjo apie santūrią šalies poziciją dėl iniciatyvos ES steigti nedideles kovos grupes ir apie pirmenybę NATO greitojo reagavimo pajėgoms²⁴, o 2004 metų birželį Stambule vykusiame NATO viršūnių susitikime Lietuva deklaravo ketinimus didinti pajėgumus, skiriamus Afganistane ir Jugoslavijos Kosovo provincijoje (NATO) vykdomoms operacijoms²⁵, lapkričio mėnesį jau patvirtinta, kad Lietuva dalyvaus kuriant vieną iš ES kovos grupių kartu su Lenkija, Vokietija, Slovakija bei Latvija ir veikiausiai skirs jai nedidelį logistinių vienetą²⁶.

Išvados

Dalyvavimas sprendžiant po šaltojo karo išsiplieskusius konfliktus, kai retai kada pavykdavo išsiversti be karinių pajėgų pagalbos, Lietuvai suteikė galimybę pademonstruoti savo siekį būti ne tik saugumo vartotoja, bet ir jo kūrėja. Per dešimtmetį gerokai išsiplėtusi tarptautinio Lietuvos karinio dalyvavimo geografija bei gausėjančios jos taikdaryų pajėgos padėjo stiprinti tarptautinį autoritetą, kartu ir priartinti pageidaujamą narystę NATO. Siekis, tuo pat metu ir poreikis, dalyvauti specialiųjų karinių pajėgų ir specifinių gebėjimų reikalaujančiose įvairaus sudėtingumo taikos operacijose buvo vienas iš Lietuvos karinių pajėgų plėtros, o vėliau ir pertvarkos veiksnių. Jį stiprino ir tai, jog keitėsi tiek NATO, tiek kito bloko, prie kurio Lietuva siekė prisijungti, – ES, požiūris į dalyvavimą sprendžiant konfliktus, iš kurių kilo pagrindinės grėsmės žemyno bei pasaulio saugumui. Pagrindiniai iššūkiai Lietuvos dalyvavimo taikos operacijose politikai po to, kai ji tapo visateise NATO ir ES nare, kyla dėl karinių taikos palaikymo aspektų bei potencialios NATO ir ES konkurencijos. Iki šiol savo saugumo garantijas su NATO, o ekonominę plėtrą su ES siejusiai šaliai teks ieškoti ištis saliamoniškos formulės, kaip paskirstyti savo ribotus karinius pajėgumus siekiant patenkinti poreikį kuo aktyviau dalyvauti abiejų organizacijų taikos palaikymo iniciatyvose, be to, kaip optimaliai išnaudoti turimus finansinius, administracinius ir kitus išteklius norint didinti ir tobulinti tarptautinėms taikos operacijoms reikalingas karines priemones.

²⁵ BNS, *Lietuva ketina didinti savo pajėgumus Afganistane ir Kosove*, – teigia krašto apsaugos ministras, 2004 m. birželio 23.

²⁶ BNS, *Lietuva dalyvaus kuriant ES greitojo reagavimo kovines grupes*, 2004 m. lapkričio 22 d.